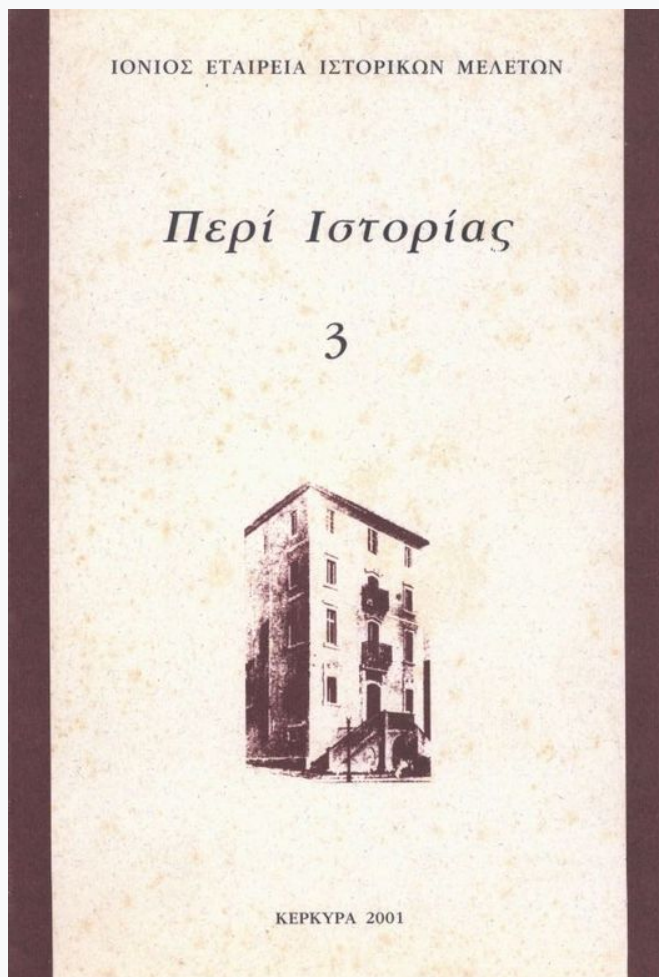

Peri Istorias

Vol 3 (2001)

Βρετανικά στρατιωτικά σχέδια και δράση στην Κέρκυρα το 1944

Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης

doi: [10.12681/p.i.24802](https://doi.org/10.12681/p.i.24802)

To cite this article:

Πλουμίδης Σ. Γ. (2020). Βρετανικά στρατιωτικά σχέδια και δράση στην Κέρκυρα το 1944. *Peri Istorias*, 3, 215–230. <https://doi.org/10.12681/p.i.24802>

ΒΡΕΤΑΝΙΚΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ ΤΟ 1944

Σπυρίδων Πλουμίδης

Η βιβλιογραφία για την Κέρκυρα της ιταλογερμανικής Κατοχής (1941-1944) είναι εκτενής. Ωστόσο, οι πολυσέλιδες συγγραφές του μητρ. Μεθοδίου¹, του Ντίνου Κονόμου², του Κώστα Δαφνή³ για την Κατοχή και των Γιовαννί Giraudi⁴ και Γιώργου Αθανάσaina⁵ για την ιταλογερμανική σύγκρουση, το Σεπτέμβριο του 1943, δεν εξαντλούν ιστοριογραφικά τα γεγονότα της περιόδου. Υπάρχουν επιπλέον ιταλικές και βρετανικές πηγές, οι οποίες δεν έχουν ακόμη μελετηθεί και κυρίως πολλές προφορικές μαρτυρίες, οι οποίες δεν έχουν καταγραφεί. Η συστηματική, μάλιστα, καταγραφή προφορικών μαρτυριών για τη δεκαετία του 1940 είναι γενικότερο ζητούμενο της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να διευρύνει την ιστορική γνώση όσον αφορά τη στρατιωτική και επισιτιστική κατάσταση στο νησί κατά το τελευταίο έτος της Κατοχής (1944) με βάση βρετανικές πηγές της περιόδου. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν ποικίλα έγ-

*Ο Σπυρίδων Πλουμίδης είναι υπότροφος Εξωτερικού του Ι.Κ.Υ.

1. Μεθόδιος Κοντοστόνος, *Αρχείον και καθημερινά περιστατικά γεγονότα επί ιταλικής και γερμανικής κατοχής*, Κέρκυρα 1949.

2. Ντίνος Κονόμος, *Η Επτάνησος κατά την ιταλικήν κατοχήν (1941-1943)*, Αθήναι 1962.

3. Κώστας Δαφνής, *Χρόνια πολέμου και κατοχής. Κέρκυρα 1940-1944. Μια άγνωστη ιστορία*, Κέρκυρα 1966.

4. Γιовαννί Giraudi, *A Cefalonia e Corfù si combatte. Testimonianza di un superstite della leggendaria Divisione «Acqui»*, Μιλάνο 1982.

5. Γιώργος Α. Αθανάσainaς, *Κέρκυρα, Σεπτέμβρης 1943*, Περιστέρι 1996.

γραφα προερχόμενα από το Foreign Office (FO), το War Office (WO), το Ναυαρχείο (Admiralty), την SOE (Special Operations Executive) κ.ά., τα οποία σήμερα εναπόκεινται στο Public Record Office (PRO). Οι πηγές αυτές μας πληροφορούν κυρίως για την οχύρωση του νησιού μετά την κατάληψή του από τους Γερμανούς (25/9/1943), τα συμμαχικά σχέδια για την απελευθέρωσή του και τη βρετανική στρατιωτική αποστολή, η οποία έλαβε μέτρα ανακούφισης του τοπικού πληθυσμού μετά την απελευθέρωση (12/10/1944).

Μέχρι την ιταλική συνθηκολόγηση η βρετανική στρατιωτική παρουσία στην περιοχή της Κέρκυρας περιοριζόταν σε δράση υποβρυχίων. Για παράδειγμα στις 5 Μαρτίου 1942 το βρετανικό υποβρύχιο *Torbay* βύθισε δύο εχθρικά φορτηγά πλοία αγκυροβολημένα στο λιμάνι της Κέρκυρας⁶. Μετά την ανακοίνωση της ιταλικής συνθηκολόγησης (8/9/1943) ο Αρχηγός του Συμμαχικού Επιτελείου Στρατάρχης Αϊζενχάουερ (1890-1969) αποφάσισε να στείλει μικρή στρατιωτική δύναμη στην Κέρκυρα προς ενίσχυση της ιταλικής φρουράς, η οποία είχε αρνηθεί να παραδοθεί στους Γερμανούς⁷. Η εν λόγω επιχείρηση έλαβε την επωνυμία «Αχέρων» και μετά τις 13 Σεπτεμβρίου δύο Βρετανοί στρατιωτικοί, ένας αξιωματικός και ένας χειριστής ασυρμάτου, ρίφθηκαν με αλεξίπτωτο στο λιβάδι του Ρόπα⁸. Τελικά όμως, η σφοδρότητα της γερμανικής επίθεσης έκαμψε σύντομα την αντίσταση των Ιταλών (24-25/9/1943) και κατέστησε αδύνατη την αποστολή συμμαχικών ενισχύσεων. Οι δύο Βρετανοί στρατιωτικοί φυγαδεύτηκαν από ντόπιους μεταμφιεσμένοι σε χωρικούς και διέφυγαν με πλοiάριο στην Ιταλία⁹.

Μετά την κατάληψη του νησιού οι Γερμανοί επιδόθηκαν στη συστηματική οχύρωσή του¹⁰. Το Γερμανικό Επιτελείο έδινε μεγάλη βαρύτητα στη διατήρηση των περιμετρικών νησιωτικών συμπλεγμάτων της Ελληνικής Χερσονήσου, δηλ. των Δωδεκανήσων, της Κρήτης και των Ιονίων Νήσων, προκειμένου να διασφαλίσει την παρουσία των γερμα-

6. ADM 1/12341, H.M.S. *Torbay*. Recommendation for award (M.S.C.M.81), 8th, 9th and 10th War patrols, 18th April 1942/Secret, 4.

7. HS 5/705, Operation «Acheron». Report by D/H 119/Most Secret.

8. Ό.π., σημ. 7

9. Ό.π., σημ. 7

10. Βλ. στο επίμετρο σχετικά σκαριφήματα από αεροφωτογραφίες.

νικών στρατευμάτων στην Ελλάδα από συμμαχική απόβαση¹¹. Συγκεκριμένα η Κέρκυρα παρομοιαζόταν σε στρατιωτική σημασία με τη Λέρο, η οποία είχε οργανωθεί από τους Ιταλούς σε μεγάλη αεροναυτική βάση¹². Η νευραλγική θέση της Κέρκυρας στην αμυντική διάταξη των γερμανικών δυνάμεων στον ελλαδικό χώρο τεκμηριώνεται και από υπόμνημα του φρουράρχου Συνταγματάρχη Jaeger, το οποίο δημοσιεύει ο Heinz Richter¹³. Οι Γερμανοί εκτιμούσαν από τα τέλη Μαρτίου 1944 ότι το Συμμαχικό Στρατηγείο σχεδίαζε κατάληψη του νησιού¹⁴. Πράγματι, οι Βρετανοί απέδιδαν μεγάλη σημασία στην Κέρκυρα, είχαν αεροφωτογραφίσει το νησί και είχαν οργανώσει επί τούτου εκτενές δίκτυο κατασκοπείας, ούτως ώστε να γνωρίζουν με μεγάλη λεπτομέρεια τη σύνθεση και τη διάταξη της εκεί γερμανικής φρουράς. Απόδειξη της ικανής οργάνωσης του βρετανικού δικτύου στο νησί είναι το γεγονός ότι το Συμμαχικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής διέθετε πλήρη κατάλογο με 125 ονόματα δοσίλογων, οι οποίοι κατέδιδαν πληροφορίες εις βάρος Ελλήνων πατριωτών στον Μποναγιούτο, Ιταλό φασίστα στην υπηρεσία της Γκεστάπο στην Κέρκυρα¹⁵. Επίσης, ο Βρετανός Στρατάρχης Αλεξάντερ (1891-1969) είχε δώσει τον Ιανουάριο του 1944 τη συγκατάθεσή του να διατεθεί βρετανική δύναμη μεγέθους ταξιαρχίας σε περίπτωση που επιχειρείτο κατάληψη της Κέρκυρας¹⁶.

Οι Γερμανοί φοβούμενοι συμμαχική επίθεση στο Ιόνιο έλαβαν από τον Απρίλιο του 1944 εσπευσμένα μέτρα ενίσχυσης της φρουράς τους στην Κέρκυρα. Συγκεκριμένα το μήνα αυτό άρχισαν την κατασκευή ναυτικής βάσης χωρητικότητας 12 τορπιλακάτων¹⁷. Η ολοκλήρωση κατασκευής της βάσης επιβεβαιώνεται από μεταγενέστερες εκθέσεις¹⁸.

11. HW 1/2724, CX/MSS/T160/3, 6th April 1944.

12. Ό.π., σημ. 11.

13. Heinz Richter, 1936-1946: *δύο επαναστάσεις και δύο αντεπανάστασεις στην Ελλάδα*, τ. Β', μτφρ. Ειρήνη Μιχαλοπούλου-Τζένη Μαστοράκη, Αθήνα 1975, 172-173.

14. HW 1/2645, C/6051, London 20th March 1944, 2. HW 1/2704, CX/MSS/T150/45, London 11th April 1944.

15. WO 204/12585.

16. FO 371/48350, From Field Marshal Alexander for Chiefs of Staff, 2nd January 1944/Most Immediate.

17. HW 1/2717, CX/MSS/T156/89, 11th April 1944.

18. HW 1/3239, CX/MSS/T322/106, 28th and 29th September 1944.

Οι γερμανικές торπιλάκατοι (E-boats στα αγγλικά) που εξορμούσαν από την Κέρκυρα επιτίθεντο κατά τη διάρκεια της νύχτας εναντίον συμμαχικών νηοπομπών σε όλο το εύρος της Αδριατικής¹⁹. Η αντίδραση των Συμμάχων απέναντι στη γερμανική παρουσία στην Αδριατική σημειώθηκε παράλληλα με την απόβαση της Νορμανδίας (6/6/1944). Τον Ιούνιο του 1944 κατατέθηκε υπ' όψη του Συμμαχικού Επιτελείου ολοκληρωμένο 19σέλιδο σχέδιο για την κατάληψη της Κέρκυρας με συνδυασμό των τριών όπλων (πεζικού, αεροπορίας και ναυτικού)²⁰. Η δύναμη της γερμανικής φρουράς ήταν τότε περίπου 3.000 άνδρες, εκ των οποίων οι μισοί ήταν Αλβανοί²¹, προφανώς Τσάμπδες (ή και άλλης φυλετικής προέλευσης) μέλη του εθνικιστικού Balli Kombëtar (= Εθνικό Μέτωπο), το οποίο συνεργαζόταν τότε ανοικτά με τους Γερμανούς²². Η φρουρά ήταν στο μεγαλύτερο μέρος της διασπαρμένη ανά το νησί, πράγμα που θα διευκόλυνε τη διάσπασή της από τα συμμαχικά στρατεύματα²³. Οι Αλβανοί σχημάτιζαν κυρίως ένα τάγμα (δύναμης 500 ανδρών) επιφορτισμένο με αστυνομικά καθήκοντα στην πόλη της Κέρκυρας²⁴. Οι Βρετανοί εκτιμούσαν ότι οι Αλβανοί ένοπλοι είχαν χαμηλό ηθικό, αλλά ότι και οι Γερμανοί στρατιώτες στο νησί δεν ήταν υψηλής μαχητικής ικανότητας²⁵.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των Βρετανών, πέραν των πεζικών δυνάμεων που στάθμευαν στο νησί οι Γερμανοί διέθεταν επίσης σε βάσεις της βορείου Ιταλίας 300-310 μαχητικά για αεροπορική υποστήριξη και 100 περίπου μεταγωγικά αεροσκάφη για μεταφορά ενισχύσεων στη

19. HW 1/2435, CX/MSS/T89/81, 9th February 1944. Patrick Beesly, *Very Special Intelligence. The story of the Admiralty's Operational Intelligence Center 1939-1945*, Λονδίνο 1977, 42.

20. WO 204/10305, Appreciation and Outline Plan of the Capture of Corfu by Naval, Military and Air Forces [στο εξής= WO 204/10305, Appreciation].

21. WO 204/10305, Appreciation, 2.

22. Σχετικά με τα ένοπλα πολιτικά κινήματα στην Αλβανία την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, βλ. Julian Amery, *Sons of the Eagle*, Λονδίνο 1948. David Smiley, *Albanian Assignment (foreword by Patrick Leigh Fermor)*, Λονδίνο 1984. Reginald Hibbert, *Albania's National Liberation Struggle: The Bitter Victory*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη 1991. Bernd Jurgen Fischer, *Albania at war 1939-1945*, Λονδίνο 1999.

23. WO 204/10305, Appreciation, 3.

24. Ό.π., 3 και 5.

25. Ό.π., 2.

φρουρά του νησιού σε περίπτωση συμμαχικής επίθεσης²⁶. Το μοναδικό υπάρχον αεροδρόμιο, στη «Γαρίτσα» (στη βόρεια όχθη της λίμνης Χαλικοπούλου), είχε τραχεία και λασπώδη επιφάνεια, αλλά μπορούσε κάλλιστα να εξυπηρετήσει μεταγωγικά αεροσκάφη²⁷. Η χρονική διαθεσιμότητα των γερμανικών αεροσκαφών εκτιμάτο σε μία εβδομάδα, μετά την οποία η γερμανική αεροπορία (Luftwaffe) θα αδυνατούσε να καλύψει την Κέρκυρα λόγω των πιεστικών αναγκών στο Δυτικό Μέτωπο²⁸. Το αδύνατο σημείο της γερμανικής άμυνας ήταν ο μικρός αριθμός μεταγωγικών πλοιαρίων στα γειτονικά λιμάνια –μόλις 6 μικρά μεταγωγικά εκτιμάτο ότι ελλιμενίζονταν στην Πάργα, την Ηγουμενίτσα και τους Αγίους Σαράντα- με αποτέλεσμα να χρειάζεται η μεταφορά ενισχύσεων από μεγάλες αποστάσεις, από την Πάτρα και τον Πειραιά²⁹. Ωστόσο, οι Γερμανοί είχαν προνοήσει να ναρκοθετήσουν όλες τις θαλάσσιες προσβάσεις στο νησί και να κατασκευάσουν παράκτιες οχυρώσεις (πολυβολεία, θέσεις πυροβολικού, χαρακώματα, χερσαία ναρκοπέδια κτλ.) σε όλα τα πιθανά σημεία απόβασης³⁰. Το Συμμαχικό Στρατηγείο εκτιμούσε ότι οι Γερμανοί δεν επρόκειτο να εκκενώσουν τη φρουρά τους από το νησί πριν τη γενική απόσυρσή τους από τα Βαλκάνια, αλλά αντιθέτως υπήρχαν πληροφορίες στα τέλη Ιουνίου 1944 ότι η αμυντική τους προπαρασκευή και η κατασκευή οχυρώσεων συνεχιζόταν και γερμανικά τμήματα από τη βόρειο Ελλάδα στέλλονταν προς ενίσχυση της εκεί φρουράς³¹.

Το βρετανικό σχέδιο προέβλεπε απόβαση κατά τη νύχτα στο ΒΑ (κυρίως) και ΝΑ άκρο της Κέρκυρας, ενώ παράλληλα αλεξιπτωτιστές, που θα ρίπτονταν κοντά στην πόλη, θα καταλάμβαναν το αεροδρόμιο της «Γαρίτσας» και θα απέκοπταν το νησί στα δύο³². Ο χρόνος αντί-

26. WO 204/10305, Estimated scale of enemy air effort against an Allied landing in Corfu, 5th July 1944/Top Secret.

27. Ό.π., AIR 51/234, Summary of target intelligence/Secret. AIR 51/234, Photographic interpretation report No. 2804, 3rd May 1943/Secret.

28. WO 204/10305, Estimated scale of enemy air effort against an Allied landing in Corfu, 5th July 1944/Top Secret.

29. WO 204/10305, Appreciation, 2-3.

30. Ό.π., 2 και 13.

31. WO 204/10305, JIC Cairo. Note No. 5, 24th June 1944/Secret.

32. WO 204/10305, Appreciation, 3 και 8.

δρασης των Γερμανών υπολογιζόταν σε τρεις ημέρες και επομένως η κατάληψη του νησιού θα έπρεπε να ολοκληρωθεί μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα πριν εκδηλωθεί η γερμανική αντεπίθεση³³. Ως οι πλέον κατάλληλοι αιγιαλοί απόβασης κρίνονταν οι παραλίες της Ρόδας και του Σιδαρίου³⁴. Η όλη επιχείρηση υπολογιζόταν να διαρκέσει 10 ημέρες³⁵. Μετά την κατάληψη του μεγαλύτερου μέρους του νησιού σχεδιαζόταν να κατασκευαστεί νέος διάδρομος προσγείωσης στο λιβάδι του Ρόπα, διότι το αεροδρόμιο της «Γαρίτσας» βρισκόταν μέσα στο βεληνέες του γερμανικού πυροβολικού, που θα έβαλλε από τις Ηπειρωτικές ακτές³⁶. Το μελανό σημείο της όλης επιχείρησης ήταν ότι προέβλεπε βομβαρδισμό του νησιού από αέρος. Υπολογιζόταν ότι επρόκειτο να ριφθούν συνολικά 488 τόνοι βομβών τις δέκα ημέρες των επιχειρήσεων³⁷, κάτι το οποίο ασφαλώς θα είχε καταστροφικές συνέπειες για τον πληθυσμό του νησιού.

Τελικά, το Συμμαχικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής αποφάσισε ύστερα από σύσκεψη στις 7 Ιουλίου 1944 να ακυρώσει το σχέδιο³⁸. Οι στρατηγοί των Συμμάχων έλαβαν προφανώς υπ' όψη τους πρόσφατο υπόμνημα του βρετανικού Υπουργείου Πολεμικής Αεροπορίας (Air Ministry), το οποίο εξέφραζε την εκτίμηση ότι οι διαθέσιμες τότε συμμαχικές πεζικές, αεροπορικές και ναυτικές δυνάμεις ήταν ανεπαρκείς και επομένως η κατάληψη και η διατήρηση του νησιού απέναντι σε αποφασιστική γερμανική αντεπίθεση ήταν πρακτικά αδύνατη³⁹. Η γερμανοκρατούμενη Κέρκυρα περιγραφόταν χαρακτηριστικά ως «σκληρό καρύδι» (the nut will not be an easy one to crack)⁴⁰. Εκτός από πρακτικούς υπολογισμούς, που είχαν να κάνουν με την ισχυρή γερμανική οχύρωση, το Συμμαχικό Στρατηγείο ήθελε επίσης προσωρινά να αποφύγει για πολιτικούς λόγους τη διαμάχη ανάμεσα στο ΕΑΜ και στον

33. Ο.π., 11 και 16-17.

34. Ο.π. Βλ. συνημμένους χάρτες.

35. WO 204/10305, Annex 1 to Part II of outline air plan for operation/Top Secret.

36. WO 204/10305, Headquarters. Balkan Air Force. Part I. Plan for air operations/Top Secret, 2.

37. WO 204/10305, Annex 1 to Part II of outline air plan for operation/Top Secret.

38. WO 204/10305, Occupation of Corfu, 7th July 1944/Top Secret.

39. AIR 23/8124, Draft, 22nd June 1944, 2.

40. AIR 23/8124, Personal for General Wilson from Elliot. WE/11, 22nd June 1944.

ΕΔΕΣ για το ποιος θα θέσει μεταπελευθερωτικά το νησί υπό τον έλεγχό του⁴¹. Έτσι, αποφεύχθηκε ένας νέος εκτενής βομβαρδισμός της Κέρκυρας, αυτή τη φορά από «φίλια» αεροσκάφη. Βεβαίως, μεμονωμένες αεροπορικές επιθέσεις εναντίον των γερμανικών θέσεων στην Κέρκυρα σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής με θύματα μεταξύ του άμαχου πληθυσμού, π.χ. στις 29 Ιανουαρίου 1944 ένα βρετανικό αεροσκάφος (τύπου Spitfire) πολυβόλησε και βύθισε γερμανικό βοηθητικό σκάφος στο λιμάνι της Κέρκυρας με θύματα ένα νεκρό πολίτη και δύο τραυματίες⁴². Ιδιαίτερα καταστροφικοί ήταν οι συμμαχικοί βομβαρδισμοί του Απριλίου και του Ιουνίου 1944⁴³. Ο Κ. Δαφνής αναφέρει συνολικά 36 συμμαχικούς βομβαρδισμούς⁴⁴, αλλά η πληροφορία αυτή δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί από τις σωζόμενες βρετανικές πηγές.

Η αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων από την Κέρκυρα ξεκίνησε στις 23 Σεπτεμβρίου και ολοκληρώθηκε στις 10 Οκτωβρίου 1944⁴⁵. Το Συμμαχικό Επιτελείο είχε εκπονήσει το Σεπτέμβριο νέο σχέδιο βίαιης κατάληψης του νησιού, το οποίο προέβλεπε αεροπορικό βομβαρδισμό από τη RAF, αλλά η εξέλιξη των γεγονότων προκατέλαβε τη βρετανική επίθεση⁴⁶. Στις 3 Οκτωβρίου ο Γερμανός φρούραρχος Συνταγματάρχης Jaeger έστειλε απεσταλμένο του στη βρετανική στρατιωτική αποστολή, η οποία στάθμευε στην Πάργα, για να διαπραγματευθεί τους όρους παράδοσης⁴⁷. Στις 9 Οκτωβρίου η Συμμαχική Στρατιωτική Αποστολή (AMM= Allied Military Mission) στον ΕΔΕΣ υπό τον Αντισυνταγματάρχη Barnes έλαβε επίσημο μήνυμα παράδοσης από τις γερμανικές δυνάμεις του νησιού⁴⁸. Τελικά, δυνάμεις του ΕΔΕΣ μαζί

41. WO 204/10305, Occupation of Corfu, 7th July 1944/Top Secret.

42. HW 1/2391, CX/MSS/T80/102, 31st January 1944.

43. Μ. Κοντοστόνος, *ό.π.*, 384 κ.ε. Κ. Δαφνής, *ό.π.*, 265-266 και 284-286.

44. Κ. Δαφνής, *ό.π.*, 333.

45. HW 1/3227, CX/MSS/T136/14, 21st September 1944. HW 1/3239, CX/MSS/T322/106, 28th and 29th September 1944. HW 1/3258, CX/MSS/T330/8, 6th October 1944.

46. WO 204/10305, HQ Land Forces Adriatic. GO 881, September 1944/Top Secret.

47. HS 5/696, General Report from Lt. G. D. Hill/Secret, 5.

48. HS 5/695, Report of Lt. D. B. Bacon, 312536. Period 1 March 1944 to 16 January 1945, 8 (στο εξής= HS 5/695, Report of Lt. Bacon).

με Βρετανούς Αξιωματικούς Συνδέσμους αποβιβάστηκαν στην Κέρκυρα στις 10 Οκτωβρίου, ενώ συγχρόνως βρετανικά τμήματα σε συνεργασία με Αλβανούς παρτιζάνους του FNC (Fronti Nacional Çlirimtarë= Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) μάχονταν για την κατάληψη των Αγίων Σαράντα⁴⁹. Τρεις ημέρες αργότερα ολοκληρώθηκε η απελευθέρωση του νησιού χωρίς να σημειωθούν συγκρούσεις. Τη νύχτα της 12ης Οκτωβρίου βρετανικός στόλος εμφανίστηκε στο λιμάνι της Κέρκυρας μεταφέροντας δύο μοίρες πεζοναυτών, αλλά σύντομα διαπιστώθηκε ότι η πόλη είχε εκκενωθεί από τους Γερμανούς⁵⁰. Η μόνη ουσιαστική γερμανική στρατιωτική παρουσία που είχε απομείνει ήταν ένα μικρό τμήμα 60 ανδρών εγκατεστημένο στα ΒΑ του νησιού, στο φυλάκιο του Αγίου Στεφάνου, το οποίο είχε αποκοπεί από τον κύριο όγκο των γερμανικών στρατευμάτων μετά την κατάληψη των Αγίων Σαράντα και παραδόθηκε σύσσωμο αμαχητί στις 13 Οκτωβρίου⁵¹. Υπήρχαν, ωστόσο, αρκετοί Γερμανοί λιποτάκτες ανά το νησί, οι οποίοι ανέμεναν αγωνιωδώς την παράδοσή τους.

Η απόφαση ότι η Κέρκυρα θα απελευθερωνόταν από τον ΕΔΕΣ είχε ήδη ληφθεί από το Συμμαχικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής στη σύσκεψη της 7ης Ιουλίου 1944⁵². Οι Βρετανικές δυνάμεις είχαν αυστηρή εντολή στα τέλη Σεπτεμβρίου να μην επιτρέψουν στον ΕΛΑΣ να θέσει υπό τον έλεγχό του το νησί ή να συμμετάσχει έστω και μερικώς στις επιχειρήσεις⁵³. Οι λόγοι αυτής της απόφασης ήταν καθαρά πολιτι-

49. HS 5/696, General Report from Lt. G. D. Hill/Secret, 5. Εφημ. *The Times*, αρ. 49973 (Λονδίνο, 11 Οκτωβρίου 1944), 4 και αρ. 49973/2 (Λονδίνο, 12 Οκτωβρίου 1944), 3.

50. ADM 1/30071, Report of proceedings-Operation «Morcerised», 31st October 1944/Secret, 8.

51. Εφημ. *The Times* αρ. 49975/2 (Λονδίνο, 16 Οκτωβρίου 1944), 4. ADM 1/30071, Report of proceedings-Operation «Morcerised», 31st October 1944/Secret, 8. HS 5/695, Report of Lt. Bacon, 9.

52. ADM 1/30071, ό.π.

53. WO 204/10305, Occupation of Corfu, 7th July 1944/Top Secret.

54. AIR 51/131, Incoming message from BAF Freedom to Force 140, 28th September 1944/Top Secret. AIR 23/8199, Future ops against Corfu. Ref: LFA/992/G, 30th September 1944/Top Secret/Copy no. 8. HS 5/695, Final report on activities and observations in Greece by Lt. Col. C. E. Barnes. Period 1 October 1942-27 February 1945, 15th April 1945, 33 [στο εξής= HS 5/695, Final Report by Lt. Col. Barnes].

κοί και είχαν υπαγορευθεί από το Foreign Office⁵⁵. Η Κέρκυρα θεωρείτο ότι κατείχε θέση-κλειδί στο σχεδιασμό της επιχείρησης για τη διατήρηση του βρετανικού ελέγχου στην Ελλάδα και τον Ιανουάριο του 1945, όταν ακόμη μαίνονταν οι εμφύλιες μάχες στην Αθήνα, το Συμμαχικό Επιτελείο Μεσογείου επιφορτίστηκε να ενισχύσει τον ΕΔΕΣ με αεροπορικές και ναυτικές (2 κορβέτες και δύο ναρκαλιευτικά) δυνάμεις προκειμένου να αποτραπεί απόπειρα απόβασης του ΕΛΑΣ⁵⁶. Προβλεπόταν επίσης η αποστολή επιπλέον πεζικών δυνάμεων, αλλά αυτές τελικά απεστάλησαν το Δεκέμβριο του 1944 στην Πάτρα, όπου οι ανάγκες ήταν μεγαλύτερες⁵⁷.

Παρά τις εντάσεις στην ηπειρωτική Ελλάδα, ηρεμία επικράτησε μεταπελευθερωτικά στο εσωτερικό του νησιού τους υπόλοιπους μήνες του 1944 και τον Ιανουάριο του 1945. Η άφιξη της βρετανικής αποστολής τον Οκτώβριο έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από τους κατοίκους του νησιού⁵⁸. Βίαια επεισόδια ξέσπασαν στην πόλη στις 11 Οκτωβρίου, αλλά η εμφύλια σύγκρουση αποφεύχθηκε χάρη στην έγκαιρη μεσολάβηση των Βρετανών, οι οποίοι ύστερα από πολύωρη δημόσια αγόρευση κατόρθωσαν να κατευνάσουν τα πνεύματα και να επαναφέρουν την τάξη⁵⁹. Σύμφωνα με βρετανικές εκτιμήσεις, ο τοπικός πληθυσμός δεν ήταν ιδιαίτερα πολιτικοποιημένος και μόνο ένα μικρό ποσοστό (10%) είχε ενταχθεί στις δύο αντίπαλες οργανώσεις του ΕΑΜ και του ΕΔΕΣ⁶⁰. Μετά την απελευθέρωση οι τοπικοί οπαδοί του ΕΑΜ και του ΕΔΕΣ επέδειξαν ομόνοια και παρέδωσαν οικειοθελώς τον οπλισμό τους⁶¹. Ο Αντισυνταγματάρχης Barnes και ο Στρατηγός Ζέρβας επισκέφθηκαν το νησί στις αρχές Νοεμβρίου και συνάντησαν θερμότατη υπο-

55. FO 371/48350, From A.M.S.S.O. to AFHQ, 1st January 1945.

56. Ό.π. AIR 23/8200, Secret Naval Message. 021234, January 1945. AIR 51/131, From Freedom Info BAF to GREENIL, 22nd December 1944/Secret.

57. E. D. Smith, *Victory of a sort. The British in Greece 1941-46*, Λονδίνο 1988, 176.

58. HS 5/696, General Report from Lt. G. D. Hill/Secret, 5. ADM 1/30071, Report of proceedings-Operation «Morcerised», 31st October 1944/Secret, 9.

59. HS 5/695, Report of Lt. Bacon, 8. O Edgar O' Balance, *The Greek Civil War 1944-1949*, Λονδίνο 1966, 91, αναφέρει λανθασμένα ότι ο ΕΔΕΣ κατέλαβε βίαια το νησί εκδιώκοντας τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ.

60. WO 204/2293, BAF/414, 27th October 1944/Top Secret.

61. AIR 23/8199, Cypher Message Out. BAF/4J4, 24th October 1944/Top Secret/Copy No. 13, 1. HS 5/695, Final Report by Lt. Col. Barnes, 33.

δοχή⁶². Το μόνο βίαιο επεισόδιο που μαρτυρείται στις βρετανικές εκθέσεις συνέβη στις 13 Νοεμβρίου 1944, οπότε κατά τη διάρκεια διαδήλωσης του ΕΑΜ στην πόλη τραυματίστηκαν ελαφρά από ανταλλαγή πυροβολισμών δύο αντάρτες του ΕΔΕΣ και ένας Βρετανός στρατιώτης⁶³.

Μετά την απελευθέρωση του νησιού η βρετανική αποστολή απαρτίζετο από δύο τμήματα: α') το αμιγώς στρατιωτικό υπό την επωνυμία Allied Military Mission (AMM), το οποίο περιελάμβανε ένα λόχο διοίκησης (37 Beach Group), μία μοίρα πεζοναυτών (40 Royal Marines Commando) δυνάμεις 450 ανδρών και δυνάμεις ακτοφυλακής (Naval Patrol Units), β') το ανθρωπιστικό υπό την επωνυμία AML (= Allied Military Liaison) ή απλά ML, προκάτοχο της UNRRA⁶⁴. Στις 30 Δεκεμβρίου ο Αντισυνταγματάρχης Barnes επανήλθε στο νησί και έθεσε τη βρετανική αποστολή υπό την άμεση διοίκησή του⁶⁵.

Το ανθρωπιστικό έργο, το οποίο η βρετανική αποστολή καλείτο να επιτελέσει, ήταν δύσκολο, καθώς υπήρχαν μεγάλες ελλείψεις και προβλήματα στην υποδομή του νησιού. Παρ' ότι στα καταστήματα διατίθετο προς πώληση σεβαστή ποσότητα τροφίμων τοπικής παραγωγής, υπήρχε ωστόσο μεγάλος αριθμός ατόμων που υπέφερε από υποσιτισμό και έλλειψη ειδών (ιδίως χειμερινού) ρουχισμού⁶⁶. Ενδεικτικό είναι ότι 470 από του 600 τροφίμους του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου πέθαναν από αστία κατά τη διάρκεια της ιταλογερμανικής κατοχής⁶⁷. Επίσης, πολλοί κάτοικοι υπέφεραν από ελονοσία και υπήρχε κίνδυνος επιδημίας τυφοειδούς πυρετού, ενώ η ποσότητα φαρμάκων, ιδίως κινίνου, ήταν ανεπαρκής⁶⁸. Μεγάλη έλλειψη σημειωνόταν και στα καύσιμα (πε-

62. HS 5/695, Final Report by Lt. Col. Barnes, 39.

63. WO 204/9352, Civil Disturbances. 62A, 3rd December 1944/Copy.

64. HS 5/695, Final Report by Lt. Col. Barnes, 46 και 49. Για την ML βλ. Edgar O' Balance, ό.π., 89. C. M. Woodhouse, *Το μίλο της έριδος. Η ελληνική Αντίσταση και η πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων*, μτφρ. «Μ. Κ.», Αθήνα 1976, 308.

65. HS 5/695, Report of Lt. Bacon, 10.

66. WO 204/9353, Δήμος Κερκυραίων, εν Κερκύρα τη 14 Νοεμβρίου 1944. HS 5/696, General Report from Lt. G. D. Hill/Secret, 5.

67. WO 204/2293, BAF/414, 27th October 1944/Top Secret. Βλ. και: Ομάδα εργασίας, Πραγματικότητες της Κέρκυρας του Πολέμου και της Κατοχής (1940-1944) μέσα από τα αρχεία του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου. Μία πρώτη προσέγγιση, *Περί Ιστορίας* 1 (1996) 105-139.

68. WO 204/2293, BAF/414, 27th October 1944/Top Secret.

τρέλαιο και κάρβουνο) αλλά και στην κυκλοφορία νομίσματος, με συνέπεια οι συναλλαγές να γίνονται κατά το πλείστον σε είδος με βάση τον τενεκέ (ξέστα) ελαιόλαδο⁶⁹. Επιπλέον, υπήρχαν πολλοί άστεγοι, καθώς στην πόλη της Κέρκυρας 500 περίπου οικίες είχαν υποστεί ζημιές από τους βομβαρδισμούς, εκ των οποίων οι 60 βρίσκονταν υπό κατάρρευση⁷⁰. Η αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας δυσχεραίνεται από το γεγονός ότι οι Γερμανοί αποχωρώντας είχαν αχρηστεύσει το αεροδρόμιο της «Γαρίτσας», η τηλεφωνική και τηλεγραφική γραμμή με την Ηγουμενίτσα είχε υποστεί βλάβες, στο νησί δεν υπήρχαν υποζύγια (άλογα ή μουλάρια), ενώ τόσο στη θαλάσσια περιοχή όσο και στο εσωτερικό του νησιού υπήρχαν εκτεταμένα ναρκοπέδια⁷¹. Από τις πρώτες, λοιπόν, ενέργειες των Βρετανών στρατιωτικών μετά την άφιξή τους ήταν να εκκαθαρίσουν την περιοχή της πόλης από τα ναρκοπέδια που άφησαν πίσω τους οι Γερμανοί και να αποκαταστήσουν την τηλεφωνική επικοινωνία με την ηπειρωτική Ελλάδα⁷².

Το επισιτιτικό πρόβλημα του νησιού είχε αναλάβει να επιλύσει ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός (ΔΕΣ) σε συνεργασία με την Αγροτική Τράπεζα. Η επιτόπια παραγωγή σε δημητριακά (αραβόσιτο και σιτάρι) και όσπρια υπολείπονταν κατά πολύ της κατανάλωσης: το 1944 παρήχθησαν 2,7 εκ. οκάδες δημητριακών έναντι 9 εκ. απαιτούμενων⁷³. Μόνο η παραγωγή ελαιόλαδου ήταν η ετήσια προβλεπόμενη (5-6 εκ. οκάδες), ξεπερνώντας κατά πολύ την επιτόπια κατανάλωση (1,2 εκ. οκάδες)⁷⁴. Ο Ερυθρός Σταυρός είχε κατορθώσει στα τέλη Οκτωβρίου να συγκεντρώσει την επιτόπια παραγωγή τροφίμων στις αποθήκες της Αγροτικής Τράπεζας, χωρητικότητας 700 τόνων, και να ενοικιάσει και άλλες ιδιωτικές αποθήκες συνολικής χωρητικότητας 3.000 τόνων⁷⁵. Μεγάλες ποσότητες τροφίμων κατέφθασαν στο νησί από τα μέσα Νοεμβρίου και εξής με πρόνοια της ML⁷⁶. Η διάθεση της συμμαχικής βοήθειας γινό-

69. Ο.π. HS 5/696, General Report from Lt. G. D. Hill/Secret, 5.

70. WO 204/2293, BAF/414, 27th October 1944/Top Secret.

71. Ο.π. WO 204/9353, Δήμος Κερκυραίων, εν Κερκύρα τη 14 Νοεμβρίου 1944.

72. HS 5/695, Report of Lt. Bacon, 9.

73. WO 204/9353, Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος-Υποκατάστημα Κερκύρας, 23 Οκτωβρίου 1944.

74. Ο.π.

75. Ο.π.

76. HS 5/695, Report of Lt. Bacon, 9.

ταν με ιδιαίτερη τάξη και κρούσματα Μαύρης Αγοράς δεν εμφανίστηκαν παρά μόνο κατά τα Δεκεμβριανά⁷⁷.

Η ΜΛ υπό τους Υπολοχαγούς Bacon και Hill ανέλαβε επίσης το έργο ανασυγκρότησης της υλικής υποδομής της πόλης⁷⁸. Προς το σκοπό αυτό προσέλαβε ντόπιους, τους οποίους πλήρωνε με βρετανικές λίρες. Σε σύντομο χρονικό διάστημα (13 Δεκεμβρίου 1944-5 Ιανουαρίου 1945) οι δρόμοι της πόλης καθαρίστηκαν από τα χαλάσματα και ξεκίνησαν οι επισκευές των πληγέντων κτιρίων, τοποθετήθηκε ηλεκτρικός φωτισμός στους δρόμους (απαγορευμένος έως τότε για λόγους συσκοτίσις), καθαρίστηκε το αποχετευτικό δίκτυο, κατασκευάστηκε πρόχειρο γκαράζ και εισήχθησαν φορτηγά αυτοκίνητα για μεταφορές. Επίσης, επανήλθε η κυκλοφορία ελληνικού νομίσματος («νέας δραχμής»).

Ένα επιπλέον πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει η βρετανική αποστολή ήταν ο επαναπατρισμός/εκπατρισμός των Ιταλών στρατιωτών και Ιταλών υπηκόων του νησιού. Συνολικά υπήρχαν 700-800 Ιταλοί υπήκοοι και 450-480 Ιταλοί στρατιώτες, οι οποίοι μετά την ιταλική παράδοση (25/9/1943) παρέμειναν στο νησί ως βοηθητικοί στην υπηρεσία των Γερμανών ή είχαν βρει καταφύγιο σε οικίες Ελλήνων, καθώς και 150 Πολωνοεβραίοι πρόσφυγες, οι οποίοι όλοι μεταφέρθηκαν στα τέλη Οκτωβρίου-αρχές Νοεμβρίου 1944 με βρετανική βοήθεια στο Μπρίντζι της Ιταλίας⁷⁹. Ο Υπολοχαγός Hill σημείωνε με έκπληξη στην έκθεσή του ότι παρόλο που οι Έλληνες κάτοικοι ένιωθαν οργή για τη συνεργασία των Κερκυραίων-Ιταλών υπηκόων με τις ιταλικές αρχές κατοχής, πολλές Ελληνίδες είχαν συνάψει (στα κρυφά) γάμο με Ιταλούς λιποτάκτες⁸⁰. Νέο κύμα προσφύγων συσσωρεύτηκε στο νησί κατά τα Δεκεμβριανά στην Ήπειρο (18 Δεκεμβρίου 1944-15 Ιανουαρίου 1945). Συνολικά 8.000 άμαχοι πρόσφυγες από την Ήπειρο και

77. HS 5/695, Final Report by Lt. Col. Barnes, 45.

78. Για το έργο της βρετανικής αποστολής βλ. HS 5/696, General Report from Lt. G. D. Hill/Secret, 7. HS 5/695, Report of Lt. Bacon, 9.

79. WO 204/2293, BAF/409, 25th October 1944/Top Secret. WO 204/2293, Italians in Corfu. CELH/HEH/icb, 29th October 1944. WO 204/2293, Memorandum for the political section. Nr. 6/1146/486, Rome 1st December 1944. WO 204/2293, Expatriation of Italian Citizens from Corfu, 16th December 1944. Ο Κ. Δαφνής *ό.π.*, 331-332, αναφέρει 661 Κερκυραίους-Ιταλούς υπηκόους και 500 Ιταλούς λιποτάκτες.

80. HS 5/696, General Report from Lt. G. D. Hill/Secret, 5.

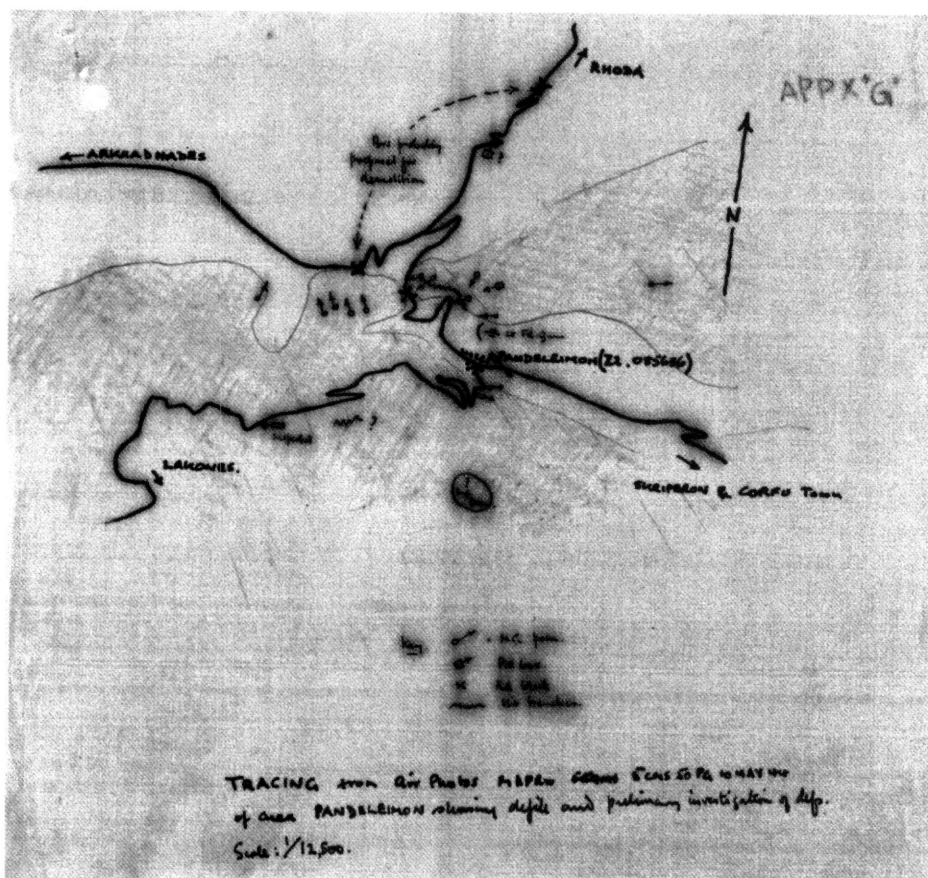
1.700 αντάρτες του ΕΔΕΣ κατέκλυσαν τότε την κερκυραϊκή ύπαιθρο, κυρίως το Μον Ρεπό και τα γειτονικά στην πόλη χωριά (Ευροπούλοι, Ποταμός, Κανάλια, Αφρα)⁸¹.

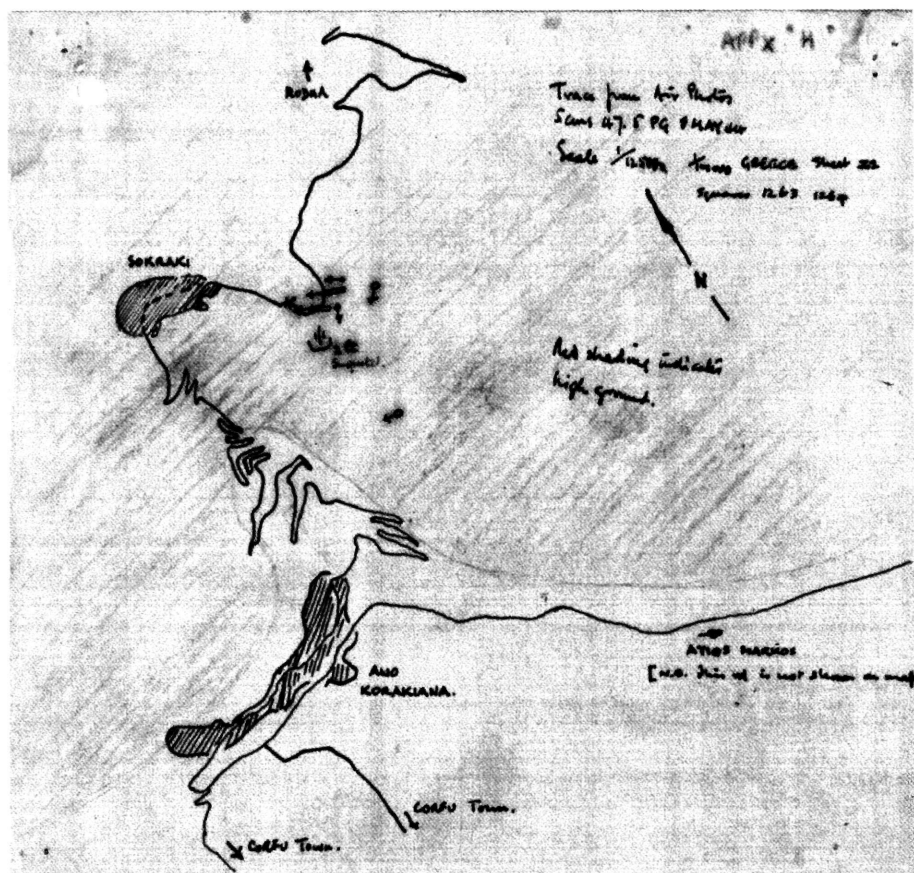
Συνολικά, το έργο που επιτέλεσε η βρετανική αποστολή στην Κέρκυρα ήταν καίριο και ουσιαστικό, καθώς κάλυπτε την απουσία ελληνικού κράτους, το οποίο τότε βρισκόταν υπό αναδιοργάνωση και δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθεί στις αυξημένες ανάγκες του πληγέντος άμαχου πληθυσμού. Η βρετανική αποστολή αναχώρησε στο σύνολό της από το νησί στις 27 Φεβρουαρίου 1945 και αποσύρθηκε στην Ιταλία⁸².

Η μελέτη των βρετανικών στρατιωτικών εγγράφων καταδεικνύει τη στρατηγική σημασία που απέδιδαν στην Κέρκυρα τόσο οι Γερμανοί όσο και οι Σύμμαχοι. Η κατοχή του νησιού επέτρεπε στους πρώτους την ακώλυτη παραμονή τους στον Β.Δ. ελλαδικό χώρο, ενώ για τους δεύτερους θα αποτελούσε προκεχωρημένη αεροναυτική βάση για επιχειρήσεις κατά των δυνάμεων του Άξονα στη Δυτική Βαλκανική. Ως συνέπεια το νησί έγινε επανειλημμένα θέατρο αεροπορικών επιθέσεων με καταστροφικές συνέπειες για τον εντόπιο πληθυσμό. Επίσης, το γεγονός ότι στην Κέρκυρα δεν εκδηλώθηκε ένοπλη αντίσταση δεν αποσόβησε τις εκτεταμένες δολιοφθορές (στο αεροδρόμιο, στο λιμένα, στις τηλεφωνικές και τηλεγραφικές επικοινωνίες κτλ.), που πραγματοποίησαν τα γερμανικά στρατεύματα κατά την αποχώρησή τους. Εν τέλει, ο ρεαλισμός των εμπόλεμων Δυνάμεων δεν λάμβανε υπ' όψη του την ύπαρξη και τις ανάγκες των πραγματικών κατόχων του εδάφους στο οποίο λάμβαναν χώρα οι επιχειρήσεις.

81. WO 204/9352, Police Report-Corfu, 17th March 1945. WO 204/9351, No. 1 Mobile Hygiene and First Aid Unit. Activity Report, 18th February to 18th March 1945.

82. HS 5/695, Final Report by Lt. Col. Barnes, 49.

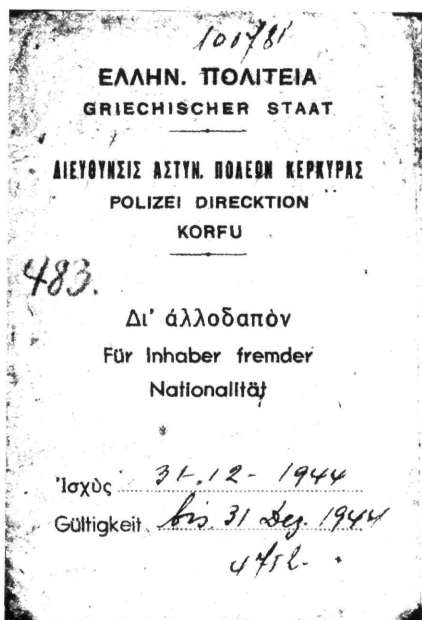

Βρετανικά σκαριφήματα των γερμανικών οχυρώσεων στην Κέρκυρα (1944).
(Πηγή: WO 204/10305)

Η Βρετανική Στρατιωτική Αστυνομία μπροστά στη Δυτική Πύλη των Ανακτόρων των Αγίων Μιχαήλ & Γεωργίου (1945). (Αρχείο Σπ. Γαούτσου)

Εξώφυλλο ταυτότητας Βρετανίδας υπηκόου που εκδόθηκε στην Κέρκυρα επί Γερμανικής Κατοχής (1944). (Αρχείο Σπ. Γαούτσου)